

Voormeting

“t Is al halftwaalf.’

‘Weet ik.’ Jeroen boog zich weer over zijn aantekeningen.

Harriët kwam naast hem staan. ‘Je kan er maar niet genoeg van krijgen, hè? Hou je nou nog niet’s op?’

‘Nee.’ Hij pakte zijn buideltje shag en begon een sigaret te rollen.

‘Dus je bent nog niet klaar?’

Hij likte aan de plakrand van het vloeitje. ‘Nee, dat zie je toch.’

Harriët legde een hand op zijn schouder, draaide het vel papier een stukje omhoog uit de typemachine en begon hardop te lezen. “Achter de ontwikkelingen in de prestatietheorie zijn een aantal...” Moet dat niet zijn: “Is een aantal”?’

Jeroen stak zijn sigaret aan. Dit was erger dan iemand die de achterkant van je krant meelas tegenover je aan een tafeltje in de kantine of in de trein, maar ze hadden

vanavond onder het eten al ruziegemaakt, omdat hij vergeten was grind voor de kattenbak te kopen.

‘Goed... “zijn een aantal drijvende krachten te onderkennen. Zo heeft de statistische decisietheorie tot veel vruchtbaar onderzoek geleid, dat zowel empirisch als theoretisch ingepast kan worden in de prestatietheorie. Wat betreft de...”’

‘Ja, zo is het wel genoeg. Ik moet weer ’s verder.’

‘Prestatietheorie?’ vroeg Harriët. ‘Waarom haal je dat er nou allemaal weer bij?’

‘Ach...’ Hij maakte een wegwerpgebaar, zodat de as van zijn sigaret op tafel kwam. ‘Croonstein heeft weer ’s een artikel gelezen of met een collega gepraat... of hij is naar een congres geweest, en daar heeft-ie wat gezien of gehoord.’

‘En nou moet jij...’

‘Ja.’ Zijn stem klonk nijdiger dan hij wilde. ‘En nou moet ik dat weer op een of andere manier verwerken. Je kent dat wel.’ Hij imiteerde nu de licht raspende, keurige bas van Croonstein. ‘Verduiveld interessante benadering, die prestatietheorie. Ik kwam laatst Slingeland tegen, uit Nijmegen...’ Hij nam een trek van zijn sigaret. ‘En die heeft een paar veelbelovende experimenten opgezet om concurrerende hypotheses te toetsen. Het lijkt me dat je daar in je proefschrift niet omheen kunt, Jeroen, anders is het al achterhaald voor het verschenen is.’

Harriët lachte even. ‘En wat ga je er nu mee doen?’

‘Niks... ik kan het helemaal niet gebruiken. Maar ik

moet het genoemd hebben, en ik moet zeggen dat het een interessante en veelbelovende benadering is, die een nieuw perspectief biedt op tot heden onopgeloste kwesties, en ik moet natuurlijk naar Slingeland verwijzen, want die zit straks bij mij in de commissie, en als je die tegen je hebt dan ben je niet jarig. Zoals die vorig jaar Van Riemsdijk heeft aangepakt, verschrikkelijk gewoon. Hij liet hem alle hoeken van de aula zien.’ Jeroen was plaatsvervangend het zweet uitgebroken, toen Slingeland niet één kritische vraag, maar een serie dodelijke vragen op die arme Van Riemsdijk afvuurde. De promovendus had zich volgend Slingeland te veel laten leiden door zijn ‘begrijpelijke behoefte aan overzichtelijke, publiceerbare resultaten’. Jeroen kon zich de zoetsappige stem van Slingeland goed herinneren, en het dito gezicht dat hij erbij trok. ‘Nijmegen,’ had Croonstein later tegen Jeroen gezegd, ‘altijd een beetje jezuïtisch.’

‘M’n lieve wetenschappertje, wat heb je het weer moeilijk.’ Harriët kroelde met haar hand door zijn dunner wordende haar. ‘En dan heb je ook nog zo’n veeleisend vrouwtje.’

Vrouwtje! Het woord alleen al. Met zijn tanden op elkaar zei hij dat hij weer eens verder moest.

‘Kom je dan straks in bed een prestatie leveren?’

Verdomme, ze had altijd de goede gedachte op het verkeerde moment. Hij gromde iets onverstaanbaars.

‘We hebben al langer dan twee weken geen seks meer gehad,’ zei Harriët, en er klonk iets pruilers door in haar stem.

Hij draaide het papier terug in de typemachine. ‘Ik wist niet dat je dat bijhield.’

‘Soms... Ga je trouwens morgen mee de stad in?’

‘Morgen... wat is er dan morgen?’

‘Nog lang geen professor en nou al verstrooid. 30 april, Koninginnedag, een heel bijzondere.’

‘O ja, natuurlijk, de kroning... geen woning, geen kroning.’

‘Wat denk je, zouden er rellen komen?’

Hij haalde zijn schouders op.

‘In ieder geval ga ik de stad in. Als jij niet kan, vraag ik Ingeborg.’

‘Ik moet werken. Anders komt het nooit af.’

‘Twee jaar geleden zei je exact hetzelfde.’

Hij drukte zijn sigaret uit. ‘Verdomme, dat weet ik ook wel. Wil je soms zeggen dat ik het nooit af krijg?’

Ze reageerde niet. Zelf was ze na haar kandidaats met de studie gestopt. Het was haar allemaal te droog; het ging niet over ‘echte mensen’, zoals ze had gezegd. ‘Wie zijn dat dan, echte mensen?’ had hij gevraagd. ‘Dat weet je best.’ In zijn propedeusejaar had hij haar ontmoet, bij statistiek. Toevallig – was het echt toeval geweest? – was hij naast haar komen zitten bij een werkcollege. Hij had haar geholpen, want net als veel andere studenten raakte ze in paniek zodra er een formule voor haar ogen verscheen.

‘Is het soms mijn schuld dat Croonstein zo lastig is?’ vroeg hij. ‘En dat sommige van die proefexperimenten

gewoon niet... gewoon niet kloppen?’

‘Je bedoelt dat er niet uit komt wat je wilt dat eruit komt of dat je promotor wil dat eruit komt. Zeg je daarom dat ze niet kloppen?’

‘Ach, je begrijpt het niet.’ Hij wist nu dat het niet meer tegen te houden was. Elk verkeerd woord leidde tot een nog verkeerder woord van de ander, wat op zijn beurt... De eenvoudigste stimulus-responsketen.

‘Nee, ik ben zeker te dom, omdat ik maar gewoon een secretaresse ben en niet eens in die heilige tempel van wetenschap waar jij werkt aan nieuwe zegeningen voor de mensheid, maar gewoon in het ordinaire bedrijfsleven, waar je...’

‘Waar heb je die mooie woorden vandaan?’

Ze stampte met haar voet als een kind dat zijn zin niet krijgt. ‘Moet ik die dan ergens vandaan hebben? Ben ik te dom om die zelf te bedenken?’

‘Ik heb helemaal niet gezegd dat je dom was.’

‘Nee, zei je maar eens gewoon wat je dacht, in plaats van al dat omzichtige, suggestieve gepraat.’

Er klonken al tranen door in haar stem, maar hij kon er niet mee ophouden. ‘Ik zei alleen dat je sommige dingen uit mijn promotieonderzoek niet helemaal begreep, en dat is absoluut geen schande, want...’

‘... want het is van zulk duizelingwekkend hoog wetenschappelijk niveau dat... dat...’ ze snikte nu, ‘... dat gewone stervelingen als ik daar absoluut niet bij kunnen, dat het voor ons veel te hoog gegrepen is.’ Met een

snel gebaar trok ze het vel papier door de rol van de type-machine. Ze verfrommelde het, gooide het in een hoek van de kamer, en liep schokschouderend naar de slaapkamer.

‘Maar dat bedoelde ik helemaal niet. Ik wou alleen maar...’ Ze was al verdwenen. Het bleef een eeuwige frustratie, die studie die ze niet had afgemaakt. Straks was hijzelf gepromoveerd, en dan had zij niet eens een doctoraal. Een armetierig secretaressebaantje met een luizig salaris. Goed, nu verdiende hij niet veel als promotie-assistent, maar straks... Nou ja, misschien gewoon de ww. Zo veel banen op de universiteit waren er niet. Er vlogen er tegenwoordig meer uit dan er binnenkwamen. Bezuinigingen, inkrimpingen, taakverdelingen, saneringen, de universiteit was al jaren geen veilige werkplek meer. Af en toe zag je een al jaren niet meer publicerende medewerker schuw door de gangen van het instituut schuiven alsof hij bang was aangeschoten te worden door een vertegenwoordiger van het College van Bestuur.

Op zijn tenen liep hij naar de deur van de slaapkamer. Daarachter meende hij Harriët te horen snikken. In de keuken pakte hij een flesje bier uit de ijskast, het laatste flesje. Hij legde het terug en nam een glas water.

Achter de tafel boog hij zich weer over zijn aantekeningen en las, half hardop: “Het doel van de prestatietheorie is een functioneel georiënteerde taxonomie van perceptief motorische taken.” Hij hield zichzelf ver-

domme bezig met cognitieve taken, waarom moest het er dan in? Had hij die vraag wel aan Croonstein gesteld? Ja, natuurlijk, want die deed soms net of hij het leuk vond een beetje te worden tegengesproken. Als hij daarna zijn zin of zijn gelijk maar weer kreeg. ‘De parallellie,’ had zijn promotor geantwoord, ‘en misschien kan je een cognitieve variant van de gangbare prestatietheorie formuleren... of een aanzet daartoe geven.’

Jeroen liep weer naar de keuken, opende het flesje bier, en dronk het in enkele gretige teugen leeg. Waar het door kwam, wist hij niet, maar hij had verdomd veel zin om te vrijen.

2

Ewout zat al achter zijn bureau. ‘Wat een puinhoop eergisteren, hè?’

‘Ongelooflijk.’

‘Dat was pure stress bij die politie.’ Ewout stak een Caballero op. ‘Jij had die mensen vast een paar vragenlijsten willen voorleggen.’

‘Tuurlijk, anders jij toch wel? Maar het was natuurlijk een volstrekt uit de hand gelopen toestand. Het lukt je nooit om in zo’n situatie onderzoek te doen.’ Toch dacht hij er over door. Stel dat je gegevens had over hun sws, hun score op de Stress-Weerstand-Schaal, waarvoor hij jaren geleden als kandidaat-assistent bij Croonstein

normeringsgegevens had verzameld. En stel dat je data had over hun persoonlijke levensgeschiedenis. Pas gescheiden, een familielid onlangs overleden? En dat je op de hoogte was van de situationele stressfactoren. Bedreigd door krakers? Geraakt door een steen? Dan moest je ten slotte weten wat ze gedaan hadden, hoe ze gereageerd hadden: weggelopen, met de wapenstok erop los geslagen, misschien hun pistool getrokken, op een andere manier door het lint gegaan? Ten slotte zou je al die gegevens met elkaar in verband kunnen brengen. Zo'n veldstudie was verschrikkelijk ingewikkeld, maar er kwamen altijd een paar significante, redelijk hoge correlaties uit. 'Police violence in stressful situations'. Hij zag de titel van het artikel al voor zich.

'Ja?' vroeg Ewout.

'Hè? Wat is er?'

'Ik vroeg of je nog de stad in geweest was.'

'Ik? Nee... ik zat te werken. Ik heb Croonstein een nieuwe versie van het eerste hoofdstuk beloofd.' Ze mochten gewoon 'Gerard' tegen hun promotor, leidsman en vakgroepsvoorzitter zeggen, maar onder elkaar noemden ze hem bij zijn achternaam. 'En jij?'

Ewout maakte een geluid zoals dat soms in ballonnen van strips werd afgebeeld: iets als 'ggrrmmppff'. Hij was tegelijk met Jeroen begonnen met een onderzoek naar de invloed van stress op taalgebruik, op de versprekingen die mensen maakten. Na een jaar was hij ermee opgehouden toen hij er niet in slaagde adequate experimen-

ten op te zetten. Daarna had hij korte tijd iets gedaan met horrorfilms. Bij een *pre-pilot* had hij *The Texas Chainsaw Massacre* gedraaid voor een groep psychologiestudenten, en *Kentucky Fried Movie* voor een andere groep. Daarna moesten de studenten een aantal vragenlijsten invullen. Een van de taken was het afmaken van een verhaal waarin iemand bedreigd werd. Zo ver was Ewout nooit gekomen. Een meisje dat bij de eerste film zat, was flauwgevallen terwijl ze de zaal uit liep. Daarbij sloeg ze met haar hoofd tegen een stoelleuning, wat een bloedende hoofdwond veroorzaakte. Nu was Ewout bezig met de invloed van humor op het verwerken van stress. Gek, je kon alles van Ewout zeggen, maar niet dat hij humoristisch was. Hij had een stapel moppenboekjes op zijn bureau liggen. ‘Komt een neger bij de dokter...’ begon hij soms voor te lezen. ‘Nee, die is niet geschikt.’

‘En ben jij wel de stad in geweest?’ vroeg Jeroen.

‘Bezoekje bij Lotty’s ouders.’ Ewouts stem kreeg een fatalistische ondertoon, die soms bijna boventoon werd. ‘D’r moeder is ook op 30 april jarig. Haar vader noemt haar daarom weleens “M’n koninginnetje”.’

Jeroen ging staan. ‘Zullen we koffie gaan drinken? Heb jij Marjon nog gezien? Ze zou voor mij de toetsen corrigeren. Na die wijzigingen van Croonstein heb ik een nieuwe pilot nodig.’

‘Nee, nergens.’

Ze stapten in de lift naar beneden, naar de kantine. Toen de liftdeuren op de begane grond opengingen,

bleek Croonstein daar net voor te staan. ‘Zo,’ zei hij, ‘al weer klaar met het werk? Dat is snel.’

‘Eh... even... eh, naar de kantine,’ hakkelde Jeroen.

‘Natuurlijk, ’t was maar een grapje.’

Verdomme. Altijd traptten ze erin. Het was nu kwart voor tien. Dus ze hadden kunnen antwoorden: ‘Zo, nu pas naar het werk?’ of woorden van gelijke strekking. Maar misschien was dat een tikje te brutaal, net een brug te ver. Croonstein deed wel verschrikkelijk tolerant, open en democratisch, maar vooral als het hem goed uitkwam.

Er kwam een groepje studenten langs. Een meisje keek Jeroen opvallend lang aan. Hij vroeg zich af of hij haar ergens van kende. Laatst had hij een paar keer geassisteerd bij een practicum. Was ze daar ook bij geweest?

‘En ben je een beetje opgeschoten?’ vroeg Ewout toen ze in de kantine zaten met beiden een bekertje onvervalste kantinekoffie voor zich.

‘Net wat je zegt, een beetje. Twee stappen vooruit en één stap achteruit, nou ja, twee centimeter vooruit en anderhalve centimeter achteruit, zoiets ongeveer. Jij nog koffie?’

Jeroen liep naar de toonbank en liet de twee bekertjes volschenken. Terwijl hij terugliep naar Ewout, keek hij om zich heen of hij het meisje zag dat hem zo had aangestaard, maar hij kon haar niet ontdekken. Er stroomden nu tientallen studenten de kantine binnen. Waarschijnlijk was het net pauze bij een groot hoorcollege.

Hij botste tegen een student op, en een golf koffie sloeg over de rand van het bekertje over zijn overhemd.

‘Hé, kan je niet uitkijken?’ vroeg de student.

3

‘Zo,’ zei Croonstein. ‘Een beetje genoten van je vrije dagen?’

Jeroen knikte. Bijna had hij herhaald wat hij tegen Ewout had gezegd: Net wat je zegt, een beetje. Hij had er in ieder geval geen behoefte aan om Croonstein te vertellen dat hij zowel 30 april als 1 mei bijna de hele dag aan het werk was geweest. Dat maakte een veel te krampachtige indruk. Als Croonstein het idee kreeg dat je worstelde met de stof, dat je de zaken maar niet goed op papier kreeg, verloor hij het vertrouwen in je, en dan kon je een baan op de universiteit vergeten. Dat bracht met zich mee dat hij voortdurend veranderingen en uitbreidingen voorstelde, omdat de jonge onderzoeker nauwelijks protesteerde en zich zeer meegaand toonde. Zo was het met die verdomde prestatietheorie gegaan, en misschien kwam hij straks weer met iets anders.

Jeroen hield zijn blik gericht op de beangstigend hoge stapel boeken op Croonsteins bureau. Welke verdomd belangwekkende benadering zou hij straks weer uit die stapel trekken? Croonstein moest eens weten dat hij in de afgelopen twee dagen slechts anderhalve pagina had

geschreven. Anderhalve pagina! En dat in plaats van twee inmiddels achterhaalde bladzijden.

‘Verschrikkelijk wat er in de stad gebeurd is. Vind jij niet?’

‘Helemaal uit de hand gelopen,’ zei Jeroen.

‘Ja, *completely out of control*. Wel een interessant onderzoeksterrein.’ Croonstein hield Jeroen een doos met sigaartjes voor.

‘Nee, dank je. Als je het niet erg vindt, rol ik een sigaret.’

‘Ga je gang.’ Croonstein stak een sigaar op. Genietend blies hij de rook uit. ‘Interessante thematiek. Misschien ziet BiZa er iets in.’

‘BiZa?’

‘Ja, het ministerie van Binnenlandse Zaken... of anders Jusitie of CRM. Onder wat voor soort omstandigheden komen mensen tot zo’n soort uitbarsting van geweld. Welke psychosociale condities dragen bij tot...’ Zijn stem stierf langzaam weg. Er kwam een gelukzalige blik op zijn gezicht alsof hij een groot schip met geld het Psychologisch Instituut binnen zag varen. Maar misschien genoot hij alleen maar van zijn sigaar. Vijf jaar geleden was Croonstein hoogleraar geworden. Hij had net voldoende wetenschappelijke status om professorabel te zijn, en lag goed bij de studentenfractie in de faculteitsraad, waar Jeroen toen in gezeten had. In de jaren zestig scheen Croonstein zelf tot de oprichters van de Studentenvakbeweging te hebben behoord.